

İran'ın Güvenlik Politikasında Yemen'in Rolü: Tarihsel ve Mezhepsel Bir Değerlendirme

Türel YILMAZ ŞAHİN*
Damla KOCATEPE**

Öz

Orta Doğu'daki en önemli devletlerden biri olan İran, tarihsel kaygıları ve ekonomik çıkarlarını bir araya getirerek dış politikasını şekillendirmektedir. Kuşatılma sendromunun etkisiyle güvenliğini sınırları dışından başlatmayı arzularken ideolojik veya mezhepsel yakınlık duyduğu grupları da yanına çekmek istemektedir. Yemen'de Husiler üzerinden denetim sağlamayı amaçlayan İran, bir yandan Bab'ül Mendep Boğazı'nı kontrol altında tutarak enerji güvenliğini sağlamaya çalışmakta diğer yandan Sünniliğin önemli bir temsilcisi olan Suudi Arabistan'ı devre dışı bırakmak istemektedir. İran'ın güvenlik politikalarında Yemen'in rolünü irdelemek isteyen bu çalışmada; Yemen'in stratejik konumu ve önemi, Husiler ve İran'la ilişkileri, İran'ın güvenlik politikalarında Şiiilik ve son olarak Suudi Arabistan-İran rekabetinin Yemen'deki yansımaları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İran'ın Güvenlik Politikası, İran-Yemen İlişkileri, Bab'ül Mendep Boğazı, Zeydilik, Husiler

Makale Türü: Araştırma Makalesi

The Role of Yemen in Iran's Security Policy: A Historical and Sectarian Evaluation

Abstract

Iran, one of the most important states in the Middle East, shapes its foreign policy by bringing together historical concerns and economic interests. While it wants to initiate its security from outside the borders by the influence of the siege syndrome/siege mentality it also wants to gain groups which is close to its ideological or sectarian identity. Aiming to provide control over the Houthis in Yemen, Iran is trying to maintain energy security by controlling Bab el-Mandeb Strait and neutralize the Saudi Arabia, an important representative of Sunni. This study discusses the strategic importance of Yemen, the relations between the Houthis and Iran, Shi'ism in Iran's security policies and finally the reflections of the Saudi Arabia-Iranian rivalry in Yemen while aiming to analyze the role of Yemen in Iran's security policies,

Key Words: The security policy of Iran, Iran-Yemen Relations, Bab el- Mandeb Strait, Zaidiyyah, Houthis

Article Type: Research Article

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, turel.yilmaz@hbv.edu.tr, ORCID ID:0000-0003-1726-7935

** Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, dml.sahinn@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-1564-3995

1.GİRİŞ

Mezhepsel karakteri, tarihsel kaygıları ve bölgesel amaçları ile Orta Doğu'nun önde gelen aktörlerinden biri olan İran, uygulamış olduğu politikalar ile tartışmalara fazlasıyla konu olmaktadır. Uyguladığı politikaların temelinde ise karşı karşıya kaldığı güvenlik endişesi yatmaktadır. Zira geçmişte tecrübe ettiği “kuşatılma sendromu” bugünkü politikalarına yön vermektedir. Bu sendromun da etkisiyle kendisine güvenlik alanları oluşturan İran'ın Orta Doğu'da etkili olmak istediği ülkelerden birisi de Yemen'dir.

Orta Doğu'nun en yoksul devletlerinden olan Yemen, jeostratejik olarak kritik bir konumda bulunmaktadır. Coğrafyasının önemli bir parçasını oluşturan Bab'ül Mendep Boğazı, geçmişte olduğu gibi bugün de Yemen üzerinde oyunlar oynanmasına neden olmaktadır. Yemen'in İran açısından esas önemi de bu Boğaz üzerindeki hâkimiyet mücadelesinden kaynaklanmaktadır. İran, mezhepsel olarak yakınlık duyduğu Husileri kullanarak yaşanan mücadelede avantajlı bir konuma geçmek istemektedir. Zira Boğaz'a hakim olan İran, hem kendi güvenliğini sınırları dışından başlatarak sağlamış olacak hem de enerji sevkiyatı için önemli bir güzergâhta denetim sağlayabilecektir. Ayrıca Husileri yanına çekerek Orta Doğu'da oluşturmak istediği “Şii Hilali” için de önemli bir adım atmış olacaktır.

Jeostratejik açıdan önemli bir noktada bulunmasına rağmen coğrafyasının “nimetlerinden yararlanamayan” Yemen, bölgede çıkarı olan devletler arasında sıkışmış bir konumdadır. Bir yandan Körfez ülkeleri ve bu ülkelerin kendi aralarındaki rekabeti diğer yandan İran'ın Husiler üzerinden denetim sağlama çabaları, Yemen'i bölünmeye ve istikrarsızlığa itmektir. Hazırlanan bu çalışmada İran'ın güvenlik politikaları Yemen üzerinden anlamlandırılmaya çalışılırken bölgedeki diğer aktörlerin rolleri ve ortaya koymuş oldukları politikalar da ikili ve çoklu ilişkiler bağlamında değerlendirilecektir.

2.YEMEN'İN GENEL ANALİZİ

2.1. Yemen'in Tarihine Kısa Bir Bakış

Arabistan'ın güneyinde yer alan Yemen, 1517'den 1918'e kadar Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinde kalan ve başkenti Sana olan Kuzey Yemen ile bağımsız olduğu 1967'ye kadar İngilizler tarafından yönetilen ve başkenti Aden olan Güney Yemen'in 1990 yılında birleşmeleriyle ortaya çıkmıştır (Arı, 2015: 1).

Kuzey ve Güney Yemen'in 1990'da birleşmesine rağmen bu ülkede tam anlamıyla bir bütünlük sağlanamamıştır. Ülkenin tamamına yayılan aşiretçilik, özellikle kuzeyde Zeydiliğin baskın olduğu yerlerde güçlenmiştir. Yemen, 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Zeydi imamlar tarafından yönetilmiş, 20. yüzyılın başlarında ise Hamit Ed-Din Hanedanlığı ülkede merkezi bürokrasinin temellerini atmıştır (Hill ve Nonneman, 2011: 6-7).

1962 yılında Mısır'ın da desteklediği bir darbeyle Kuzey Yemen'de seküler ve ideoloji temelli bir yönetim için adım atılmış ve Yemen Arap Cumhuriyeti (YAC) kurulmuştur. Suudi Arabistan bu süreçte monarşi yanlılarını desteklerken Mısır, Cumhuriyetçilerin yanında yer almıştır. Hatta öyle ki Kuzey Yemen'deki savaş “Nasır'ın Vietnam'ı” olarak tanımlanmıştır (Terrill, 2011: 5). 1970'te Suudi Arabistan'ın ateşkes ilan ederek YAC'ı tanımasıyla sekiz yıl süren iç savaş sona ermiş ancak bundan hemen sonra Güney Yemen'le mücadele başlamıştır. Ayrıca, belli gruplar arasında yaşanan çatışmalarla da Yemen'in bugünkü bölünmüş yapısının tohumları atılmıştır (Gün, 2012: 123). Arka arkaya yaşanan istikrarsız hükümetlerden sonra Ali Abdullah Salih 1978'de kontrolü ele geçirerek ülkenin başına geçmiştir.

Yüz yılı aşkın bir süre İngiliz yönetiminde kalan ve 1967'de bağımsızlığını ilan ederek “Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti”nin (Terrill, 2011: 6) kurulduğu Güney Yemen'e bakıldığında

ise kuzeydekinden çok farklı bir yapıyla karşılaşmaktadır. Arap yarımadasının herhangi bir yerinde olmayan bir şekilde yarı geleneksel ve şehirli işçi sınıfının radikalleştirdiği sol eğilimli ideoloji, Aden'den tüm güneye empoze edilmeye çalışılmıştır (Hill ve Nonneman, 2011: 7).

Arap dünyasının ilk Marksist devletini kuran ve Kuzey'e oranla daha az bir nüfusa sahip olan Güney Yemen, 1980'lerin sonuna kadar iç savaşla uğraşmış, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ise en büyük destekçisi olan Sovyetler Birliği'ni kaybetmiştir. Ekonomik ve siyasi açıdan kendine yetemeyecek duruma geldiğini anlayınca Kuzey'le birleşmenin sinyallerini vermiştir. Nihayet yapılan müzakereler neticesinde, Kuzey ve Güney arasındaki sınırı aşan bölgede bulunan petrol rezervlerinin geliştirilmesi düşüncesiyle 1990 yılında Birleşik Yemen Cumhuriyeti kurulmuştur. İki taraf arasındaki ciddi farklılıklara rağmen ekonomik ve siyasi bütünleşme sayesinde sorunların aşılabileceği düşünülmüştür. Ancak 1978'den beri yönetimi elinde bulunduran Ali Abdullah Salih'in birleşik Yemen'in de başına geçerek Güneylileri yönetim kademesinden dışlamasıyla başlangıçtaki "birleşik Yemen rüyası" "kabusa" dönüşmüş ve 1994 yılında meydana gelen iç çatışmaların fitili ateşlenmiştir. 1990 yılında *de jure* olarak birleştirilen Kuzey ile Güney, birleşik bir devletten ziyade aynı devlet içindeki iki egemen güç olarak kalmıştır. 1994'te yaşanan iç çatışmalarda Kuzey'in galip gelerek Aden'i ele geçirmesi ve yapılan seçimlerde Güney Yemenli partilerin istenilen başarıyı sağlayamamaları üzerine (Aydın-tepe ve Artokça, 2013) çatışmalar sona ermiş ve *de facto* birleşme sağlanmıştır (Stratejik İstihbarat, 2017). Ancak birleşme, Yemen'e bir iyileşme getirmediği gibi daha büyük sorunlara yol açmıştır. Nitekim, ekonomik olarak geri kaldıklarını ve siyaseten dışlandıklarını düşünen Güneyliler, 2007 yılında "Güney Hareketi" adı altında bir grubun çatısı altında birleşme yoluna giderken Salih yönetimi ise Güneylilerin sorunlarına çözüm bulmak yerine tedbirlerini daha da sertleştirerek ülkedeki iç çatışmaları körüklemiştir (Gün, 2012: 123-124).

Ülkedeki kırılğan yapıyı toparlayamayarak kucaklayıcı bir yönetim anlayışı sergileyemeyen Salih'in uygulamaları sadece Güneylilerde değil, Kuzeyliler arasında da rahatsızlık yaratmıştır. Bu bağlamda, Yemen nüfusunun yaklaşık yüzde 35-40'ını oluşturan Zeydilerin (Ardemagni, 2017: 2) içinden çıkan ve kendilerini hiçbir zaman tam anlamıyla Yemen'e entegre edemeyen Husiler, Salih yönetiminin kendilerine sosyal, siyasal ve ekonomik açılardan ayrımcılık yaptığı ve Suudi Arabistan'ın kendi selefi anlayışını Yemen'de yaymasına izin verdiği gerekçeleriyle yönetime karşı bir mücadele başlatmışlardır. Ocak 2003'te hac vazifesini yerine getirmek için yola çıkan ve Sa'ad'a uğrayarak bir konuşma yapmayı planlayan Abdullah Salih'in cami çıkışında ABD ve İsrail'in yanında yer almakla suçlanmasıyla başlayan isyan hareketleri, 2004 yılında Husi lideri Hüseyin Husi'nin öldürülmesiyle daha da alevlenmiş ve 2010 yılına kadar altı raund şeklinde gerçekleşen bir iç savaşa dönüşmüştür. Katar'ın arabuluculuk yapmasıyla bazı barış girişimlerinde bulunulsa da Husilerle rejim güçleri arasındaki husumet devam etmiştir (Ayhan, 2009: 44-48).

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve "Arap Baharı" diye adlandırılan değişim hareketleri Yemen'i de etkilemiştir. Hali hazırda belli kitleleri memnun edemeyen ve Husilerle çatışma halinde olan Salih yönetiminin meşruiyeti bu kez tüm kesimler tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Cumhurbaşkanlığına aday olmayacağını açıklamasına rağmen ülkedeki protesto hareketlerini engelleyemeyen Salih, yönetimi yardımcısı Mansur Hadi'ye bırakarak ülkeyi terk etmiştir (Arı, 2012: 2-4). Ülkedeki muhalefet, Şubat 2012'de yapılan seçimleri kazanan Hadi'ye iki yıl içerisinde parlamento seçimi, anayasa ve seçim kanununda değişiklik yapması şartlarını getirmiştir. Mart 2013'te BM'nin Yemen Özel Temsilcisi gözetiminde *Ulusal Diyalog Konferansı* başlamıştır. Konferansta geçiş sürecinin tamamlanabilmesi için Hadi'nin görev süresinin bir yıl uzatılması, silahlı kuvvetler dışında hiç kimsenin silah kullanmaması ve Yemen'in altı federal bölgeye ayrılması kararlaştırılmıştır. Ancak Husiler, Hadi'nin sözlerini tutmadığı gerekçesiyle diyalog sürecinden çekilerek halkı Hadi yönetimine karşı protesto eylemleri düzenlemeye sevk etmiştir. Eylül 2014'te Sana'daki çatışmalar neticesinde hükümet binalarını işgal eden Husiler, Şubat 2015'te ilan ettikleri *Anayasa Deklarasyonu*

ile de parlamentoyu feshettiklerini açıklamışlardır. İstifa eden Cumhurbaşkanı Hadi'nin 25 Mart'ta dış güçlere yardım çağrısında bulunmasıyla Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon güçleri 26 Mart'ta Yemen'e girerek "Kararlılık Fırtınası" operasyonunu başlatmışlardır (Semin, 2015: 2-4). Yüzlerce sivilin hayatını kaybetmesine neden olan ve meşruiyeti sorgulanan bu operasyon, iç savaşı sonlandıramadığı gibi birleşik bir Yemen ihtimalini de ortadan kaldırmıştır.

2.2. Yemen'in Stratejik Önemi ve Bab'ül Mendep Boğazı

Arabistan Yarımadası'nın güneybatı ucunda yer alan Yemen, coğrafi olarak oldukça stratejik bir noktada bulunmaktadır. Kuzeyde Suudi Arabistan, doğuda Umman ile komşu olan Yemen'in güneyinde Aden Körfezi ve Umman Denizi, batısında ise Kızıldeniz yer almaktadır (Semin, 2015: 2-4). Doğu Afrika ile Arabistan Yarımadası arasında bir geçiş noktasında bulunan ülke, Afrika kıtasında Cibuti, Eritre ve Somali ile komşudur.

Kuzeydoğu kıyısında Yemen, güneybatı kıyısında Cibuti'nin yer aldığı Bab'ül Mendep Boğazı Yemen'in stratejik önemini artıran en önemli değerlerdendir. Afrika ile Arap Yarımadası'nı birbirinden ayıran ve Aden Körfezi'ni Kızıldeniz'e bağlayan Boğaz, Hint Okyanusu ve Güneydoğu Asya'yı Süveyş Kanalı yoluyla Akdeniz'e ve Avrupa'ya bağlayan (Semin, 2015: 3) dünyanın en stratejik boğazlarından biridir. Avrupa Birliği ile Çin, Japonya, Hindistan ve Asya'nın geri kalanı arasındaki ticaretin neredeyse tamamı ve Basra Körfezi'nden batıya doğru çıkan tüm petrol ve doğal gaz dahil olmak üzere dünya petrolünün yüzde 30'u kadar olan kısmı Bab'ül Mendep'ten taşınmaktadır. Bu nedenle Boğaz, dünya ticaretinde de önemli bir role sahiptir (Shay, 2016: 1).

Yemen ve Bab'ül Mendep; kuzeyde Süveyş Kanalı yoluyla Akdeniz'e, dolayısıyla Avrupa ve Amerika'ya, güneyde ise Aden Körfezi üzerinden Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'na ve dolayısıyla bütün Asya'ya geçiş yolu olmaları nedeniyle önemlerini geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam ettirmektedir. Hürmüz ve Malakka Boğazları ile Süveyş Kanalı'ndan sonra dünya deniz ticaretinde dördüncü sırada yer alan Boğaz'dan günlük taşınan petrol miktarı 2009'da 2,9 milyon varilken 2016'da 4,8 milyon varile yükselmiştir (Hürriyet, 2017). Asya ve Avrupa arasındaki en kısa deniz yolu olan bu Boğaz'ın kapanması durumunda gemiler Ümit Burnu'nu dolaşmak zorunda kalarak hem zaman açısından hem de maddi açıdan kayba uğrayacaklardır. Hint Okyanusu ile Akdeniz arasındaki mesafeyi en aza indiren Boğaz, olası bir savaş durumunda kurulacak üsler bakımından da stratejik bir noktadadır (Okçuoğlu, 2018).

İran'ın desteklediği Husilerin Boğaz'ın kontrolünde rol oynamaları Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerini rahatsız etmektedir. Zira son derece stratejik öneme sahip olan Boğaz'ı Husilerin kontrol etmesi İran'ın bölgedeki gücünü artıracak ve Suudi Arabistan'ın çevrelenmişlik hissiyatını derinleştirecektir. Yemen'in İran'ın kontrolü altına girmesi Suudi Arabistan'ın Şii ablukası ile karşı karşıya kalmasına ve kendi içindeki Şiiilerin de ayaklanarak rejimin güvenliğini sarsmalarına neden olabilecektir. İran'ın bölgede güçlenmesi ve dünya petrol ticareti için oldukça önemli olan Boğaz'ın kontrolden çıkması olasıdır, Körfez ülkeleri kadar ABD için de tedirginlik kaynağıdır.

2.3. Yemen'deki Toplumsal ve Dini Durum

Yaklaşık 30 milyonluk ülke nüfusunun (The World Bank, 2021) yüzde 99'u Müslüman (yüzde 35-40 Zeydi (Şii), yüzde 60-65 Sünni) ve yüzde 1'lik kesimi Musevi, Hristiyan ve Hindulardan oluşmaktadır (Açıkalın, Coşkun ve Laçiner, 2010: 20).

Arap dünyasının en yoksul ülkesi olan Yemen'in en büyük sorunlarından birisi hızlı nüfus artışıdır. Ayrıca işsizlik, ekonomik krizler ve enflasyon ülkede var olan problemleri ve kırılganlıkları derinleştirmektedir. Ülkedeki aşiretler nüfusun büyük bir kısmını oluşturmakta ve toplumsal yapının her evresinde etkilerini hissettirmektedir (Açıkalın, Coşkun ve Laçiner, 2010: 23).

2.3.1. Zeydilik ve Yemen'deki Zeydiler

Peygamber soyundan geldiklerine inanan ve kendilerini “seyid” olarak adlandıran Zeydiler, Yemen'de uzun bir süre siyasi ve dini alanlarda etkilerini hissettirmişlerdir. Kuzey'deki 1962 darbesi ve sonrasında yaşadıkları bölge olan Sana'nın kuzeyinin Cumhuriyetçiler tarafından kontrol altına alınmasıyla Sa'da şehrinde yoğunlaşmışlardır. İlerleyen yıllarda ise devlet tarafından ihmal edilmişler ve yaşadıkları bölge muhalif olarak kalmıştır (Açıklan, Coşkun ve Laçiner, 2010: 23)

Yemen'in kuzeyinde 9. yüzyılın sonlarından itibaren hakim dini anlayış olarak varlığını sürdüren Zeydilik, günümüzde de aynı özelliğini korumaktadır. Nüfusun yaklaşık yüzde 35-40'lık kesiminin benimsediği bu dini anlayışın Yemen tarihinde yönlendirici etkileri olmuştur. Zeydilik'in Yemen'deki gelişim süreci ve temel görüşleri bilinmeden Yemen üzerine yapılan her analiz eksik kalacaktır.

Şii geleneğin önemli bir parçasını oluşturan Zeydilik, Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd Bin Ali'nin Emevilere karşı başlatmış olduğu isyan girişiminde hayatını kaybetmesiyle ortaya çıkmış bir inanç sistemidir. İlmli, uzlaşmacı ve itikadi nitelikli bir mezhep olarak karşımıza çıkan Zeydiyye, diğer Şii fırkalarından farklı olarak ilk halifeleri küfürle suçlamayan yaklaşımıyla Sünni öğretiler tarafından makul karşılanmıştır. Diğer Şii fırkalarında benimsenen takıyye, bed'a, ricat, gizli bilgi ve masum imam öğretilerini kabul etmeyen Zeydiyye, akla önem veren düşünce sistemiyle Hanefi ve Mu'tezili inançlarına yakın olsa da Hz. Muhammed'den sonra imameti Hz. Ali soyuna özgüleyen yapısı nedeniyle Şii gelenek içinde tasnif edilmektedir (Gökalp, 2015: 27).

Zeydilerin Yemen'deki faaliyetleri İmam el-Hâdî ile'l-Hak Yahya bin Hüseyin tarafından başlatılmıştır. Yemen ve Taberistan'daki devlet tecrübeleri kurumsal bir kimlik kazanmalarında etkili olmuştur. Gerek imamet öğretisinin bir gereği olarak iktidar olma istekleri gerekse toplumun önemli bir kısmı tarafından kabul görmeleri sık sık yönetimde söz sahibi olma (Gökalp, 2015: 27) mücadelelerini körüklemiş ve günümüzdeki çatışmalara da temel hazırlamıştır.

Zeydiler; Carudiyye, Süleymaniyye, Caririyye, Butriyye ve Salihyye olmak üzere beş kolu bulunan Zeydiliği Şia'nın bir kolu olmaktan ziyade İslam'ın beşinci mezhebi olarak görmektedirler (Aydintepe ve Artokça, 2013: 8). On ikinci imamın kayıp olduğuna ve Mehdi'nin geleceğine inanmazlar. İmamiyede zalim devlet başkanına karşı başkaldırı kabul edilmezken Zeydilikte bunun gerekli olduğu görüşü yaygındır. Nitekim Emeviler ve Abbasilere karşı ayaklanan Ehlîbeytin önemli bir kısmı Zeydiliğe mensuptur. Bu durum şöyle açıklanmaktadır: "Mehdî düşüncesi, zalim imamlara karşı ayaklanmayı reddeden ve arzulanan düzeltmeyi gerçekleştirmenin yolu olarak devrimi benimsemeyen fırkalar arasında yayılırken, zulüm ve zalimlere muhalefetin ifade yolu olarak devrim ve başkaldırıcıyı benimseyen fırkaların saflarında bu düşünce yayılmamıştır. Söz gelişi, bu düşünce, Havâric ve Zeydiyye'de yer etmemiştir." (Yaşaroğlu, 2013: 122).

Yemen'in Sa'da şehri merkez olmak üzere genellikle kırsal bölgelerde yaşamlarını sürdüren Zeydiler, inanç sistemlerini pratiğe geçirme hususunda Yemen'in devletleşme sürecinden oldukça faydalanmışlardır. İktidarı ele geçirme konusundaki başarısızlıkları onları kırsal bölgelerde kimsenin hayatlarına karışamayacağı şekilde yaşamaya itmiştir. Bu aynı zamanda inançlarını tam olarak yaşayabilmeleri için de gereklilik olmuştur.

2.3.2. Husilerin Ortaya Çıkışı ve Genel Görüşleri

Haşimilerin ve Zeydilerin Sa'da ve Yemen'in diğer kentlerinde uğramış oldukları her türlü sosyal ve ekonomik sıkıntılara ve mezhebi ayrımcılığa siyasi alanda çözüm bulmak iddiasıyla kurulan “*Hizbü'l-Hakk'ı*” (Hak Partisi) ve daha sonra partinin sivil ayağı olarak 1991'de ortaya çıkan “*eş Şebabü'l Mü'min*” (Mümin Gençler) teşkilatı ile Husi hareketinin temelleri atılmıştır. Ancak parti,

Zeydi gruplardan istediği desteği alamayınca, Yemen Husi hareketinin kurucusu Hüseyin Husi 1997 yılında partiden istifa ederek Sudan'a gitmiş, 2000'li yılların başında ise tekrar Yemen'e gelerek daha küçük bir grup üzerinden harekete liderlik etmiştir (Büyükkara, 2011: 128-132). İlk Husi isyanlarının başladığı 2004 yılı itibarıyla örgüt, "Ensarullah" isimli silahlı milis gücüne dönüşmüştür. 2009 yılına kadar Yemen merkezi hükümetine karşı çeşitli aralıklarla isyan eden örgüt, Katar'ın girişimiyle diyalog sürecine katılsa da daha sonrasında yaptığı eylemlerle süreçten çekilmiştir (Semin, 2015: 2).

Husiler, Zeydiliğin İran'ın on iki imam mezhebine (Caferilik) yakın olan Carudiyye koluna mensupturlar. Zeydiler, 29 milyonluk Yemen nüfusunun yaklaşık yüzde 35-40'ını oluştururken Husilerin oranı yüzde 2'ye tekabül etmektedir (Semin, 2015: 2). (Bazı kaynaklarda yüzde 5 olarak geçmektedir). Zeydiliğin hemen hemen bütün kolları Ehl-i Sünnet anlayışına yakın dururken Carudiyye'nin Caferilikle ortak yanları bulunmaktadır. Şii inanç sisteminin temelini teşkil eden Hz. Ali'nin açık ayet ve hadislerle Hz. Muhammed'den sonra imam tayin edildiği görüşüne katılmamakla birlikte işaret yoluyla tayin edildiğini savunan Carudiyye, bu şekliyle diğer Zeydiyye kollarından ayrılarak Caferiliğe yakınlaşmaktadır (Sahniseman.org). Ayrıca Zeydiler Hz. Ali'nin gerçek ve haklı halife olduğuna inanmakla birlikte kendisinden önceki halifeleri de meşru kabul etmektedirler. Oysa Carudiyye kolu, sahabeleri, Hz. Ali'ye biat etmediklerinden dolayı küfürle itham etmekte ve Caferiliğe benzer şekilde halifeliklerini kabul etmemektedir (Yaşaroğlu, 2013: 121).

Husilerin silahlı örgüte dönüşmelerinde, mahrum bırakıldıkları haklarına kavuşmak istemeleri gerçeği dışında iki önemli nedenin daha olduğu tartışılmaktadır. Bunlardan ilki Ali Abdullah Salih yönetimindeki Yemen güvenlik güçlerinin iki yapılı yönetim sisteminden kaynaklanmaktadır. Salih'in oğlu Ahmet'in komuta ettiği Cumhuriyet Muhafızları Ordusu ile Ali Muhsin el-Ahmar'a bağlı ordu arasındaki rekabette Salih, Husi güçlerini Ali Muhsin el-Ahmar'a karşı kışkırtarak alttan alta destek sağlamış ve oğluna bağlı ordunun güçlenmesini istemiştir. İran'ın Arap Yarımadası ve Aden Körfezi'nde Suudi Arabistan'a karşı ayaklanan Husilere silah ve lojistik destek sağladığı görüşü ise Husilerin silahlı örgüte dönüşmesine neden olan ikinci faktör olarak tartışılmaktadır (Semin, 2015: 2).

Husilerin silahlı örgüte dönüşmelerinde yukarıda zikredilen faktörlerin yanı sıra, Ali Abdullah Salih'in işçi sınıfı bir aileye mensup olması nedeniyle devlet başkanlığı sıfatını hak etmediği inancı ve Husi hareketin lideri Hüseyin Husi'nin babası Bedrettin Husi'nin Salih'i "Amerika ve İsrail'i memnun edebilmek için kendi halkının kanını dökebilecek bir tiran" (Hira ve Yakut, 2015: 25) olarak göstermesi de etkili olmuştur. Suudi Arabistan'ın Vahhabi inancını Yemen'de yaymasını istemeyen Husiler; ABD, İsrail ve Yahudi düşmanlıklarıyla da bilinmektedir. Bu yönleriyle İran'la özdeşleştirilen ve İran tarafından desteklendikleri iddia edilen Husiler; ABD, Suudi Arabistan ve Yemen Hükümeti tarafından İran'ın "maşası" olmakla suçlanmaktadır. Husi isyancıların İran tarafından desteklendiği ve finansal destek sağlandığı iddialarını ise hem İran yönetimi hem de Husiler reddetmektedir. Ancak bu iddiaların tamamıyla temelsiz olduğu da söylenemez. Zira İran yetkilileri tarafından yapılan çeşitli açıklamalarda Husilerin davalarında haklı oldukları belirtilmekte ve ayrıca Ayetullah Hamaney'in danışmanlarından Ali Ekber Velayeti'nin "Hizbullah'ın Lübnan'da üstlendiği rolü, Ensarullah'ın da Yemen'de üstlenmesini umut ediyorum" (Sinkaya, 2015a: 62) sözleri iddiaları doğrulamaktadır.

3. İRAN'IN DIŞ - GÜVENLİK POLİTİKASI VE YEMEN İLE İLİŞKİLERİ

3.1 İran Dış Politikasının Temel Parametreleri

İran'ın dış politikasının şekillenmesinde, hem kendi içinde yaşadığı tarihsel, ekonomik, siyasi ve sosyal değişimler hem de uluslararası aktörlerin geçirdiği dönüşümler etkili olmaktadır. Bunun yanında tehdit algısının şekillenmesinde Orta Doğu gibi her anlamda zor bir coğrafyada bulunması, komşularının ve özellikle dini anlamda çatıştığı Suudi Arabistan'ın adımları, Şii politikanın

gereklilikleri ve ideolojik çatışmalar, ABD ve İsrail karşıtlığı ve özellikle son dönemlerde nükleer enerji faaliyetleri kapsamında teknolojik yenilikler rol oynamaktadır.

Tarihte, İran üzerindeki İngiliz-Rus rekabeti ve topraklarının dünya savaşlarında işgal edilmiş olması, bugünkü İran'ın dış politikasının oluşumunda derin etkiler bırakmıştır. Ayrıca milliyetçilik söylemleriyle 1951'de iktidara gelen Musaddık'ın "*Ajax Operasyonu*" ile ABD ve İngiltere tarafından devrilmesi ve 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi, İran toplum yapısının ve ideolojik düşünce sistemlerinin oluşmasında etkili olmuştur. Bunların yanı sıra, 1980-1988 yılları arasında cereyan etmiş olan İran-İrak Savaşı, 1990 Körfez Savaşı ve 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali gibi gelişmeler de İran dış siyasetinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu etkilerin yanında dış politikasında belirgin olan ABD ve İsrail karşıtlığı ise hem İran iç siyasetinde hem de bu iki ülkeden rahatsız olan devletlerde İran'a itibar sağlamaktadır. (Doster, 2012: 45).

Genel olarak bakıldığında İran'ın savunma ve güvenlik politikalarında üç temel hedefin öne çıktığı görülmektedir. Birincisi, dışarıya fazla bağlı kalmadan kendi kendine yetebilen bir ülke haline gelebilmek; ikincisi, caydırıcılık kapasitesini artırarak askeri açıdan gelen tehditleri bertaraf edebilmek ve son olarak İran'ı Orta Doğu ve Avrasya'da başat güç haline getirebilmektir. (Doster, 2012: 45). Bunun yanında İran'ın son otuz yıldaki dış politikasında bağlantısız bir devlet olduğu vurgusu belirli bir rol kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Her türlü despotizm, emperyal gücün uluslararası sistemdeki "tekelci" görüntüsü ve her çeşit sömürgecilik karşısında alınan tutum, İran'ın Batı karşıtlığının anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Nia, 2010: 157). Zira İran, tarihsel deneyimlerinden de yararlanarak ABD ve Batı'nın emperyal savaşlarına alet olmak istememektedir. Gerçi nükleer müzakereler konusunda son dönemde belli bir mutabakata varılsa da Trump'ın devlet başkanlığı koltuğuna oturmasıyla ABD ile ilişkilerde yeniden gerilim yaşanmıştır.

Köklü bir tarihe ve devlet geleneğine sahip olmasına rağmen yukarıda da bahsedildiği üzere İngilizler ve Ruslar tarafından işgale uğraması, İran dış politika karar alıcılarının karar alma süreçlerini psikolojik olarak etkilemektedir. Zihinlerinin bir köşesinde "işgal edilme korkusu" taşıyan karar alıcılar, bu anlayıştan hareket ederek güvenlik ikilemi problemiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Nitekim İran'ın sürekli tehdit algısı ve kendisini güvensiz hissetmesi ihtiyatlı bir dış politika izlemesine neden olmaktadır. Geçmişte yaşamış olduğu işgallerin somut izdüşümleri bugünkü politikalarına yansımakta ve bazı konularda uluslararası baskılara rağmen geri adım atmamasına neden olmaktadır. Nükleer enerji çalışmaları bu konudaki örneklerden birisidir (Sandıklı ve Emeklier, 2014).

Mezhepsel ve etnik olarak heterojen bir yapıda olan İran, iç yapısındaki bu çeşitliliğin ve aynı zamanda "bütünlüğün" dış güçler tarafından kullanılarak parçalanmasından endişe etmektedir. Nitekim Ebulfeyz Elçibey'in 1990'lardaki bir konuşmasında İran'ın Azeri bölgesi için "Güney Azerbaycan" kavramını kullanması ve Kuzey ve Güney Azerbaycan'ın bir gün mutlaka birleşeceğini söylemesi İran'ın endişelerini doğrular niteliktedir. Bu nedenle İran, dış politikasında oldukça şüpheli adımlar atmaktadır. (Sandıklı ve Emeklier, 2014).

İran'ın dış politikasını şekillendiren en önemli unsurlardan biri de enerji zengini bir ülke olmasıdır. Suudi Arabistan'dan sonra dünyanın ikinci en büyük petrol üreticisi, Rusya'dan sonra ise dünyanın ikinci en büyük doğal gaz üreticisidir. Enerji açısından önemli bir coğrafyada bulunan İran, bu avantajını en iyi şekilde kullanmak istemektedir. Bu bağlamda, Orta Doğu petrolünün yüzde 40'ının Hürmüz Boğazı'ndan geçerek dünya pazarlarına ulaşması İran'ı stratejik açıdan son derece önemli bir pozisyona taşımaktadır (Doster, 2012: 46).

İran'ın dış politikasına genel olarak bakıldığında radikal söylemler, ideolojik tutum ve dinin ön planda olduğu görülmektedir. Ancak İran dış politikasını bunlara indirgeyerek analiz etmek çok sağlıklı olmayacaktır. Zira unutulmaması gereken nokta İran'ın karar alma süreçlerinde aynı zamanda

pragmatik davrandığıdır. ABD ve Batı'ya karşı sert söylemlerine ve İslam devriminden sonra ABD'nin koyduğu ambargoya rağmen ABD ile resmi olmayan görüşmeler gerçekleştirdiği bilinmektedir. Ayrıca ABD ile ilişkilerinin bozulduğu her olayda en önemli müttefiklerinden biri olan Rusya'yı alternatif olarak görmektedir (Doster, 2012: 46). Özellikle Suriye'ye yönelik politikasında Rusya'nın desteğini alması kendisine önemli bir avantaj sağlamaktadır.

3.1.1. Şiiğin İran Dış Politikasındaki Önemi ve Araçsallaştırılması

Şii mezhebinin günümüzde devlet düzeyindeki tek temsilcisi İran'dır. Nüfusunun yüzde 90'ı Şii olan İran'da, Şiiğin on iki imamı Caferi öğretisi benimsenmektedir. İran dini lideri Velayet-i Fakih makamının temsilcisi olarak "Ayetullah" sıfatına haizdir. Barındırdığı toplam Şii nüfusun Müslüman dünyadaki oranı yüzde 10-15 civarındadır. Bu oran, ilk bakışta az gibi görünse de İran'ın dış politikasında çok belirleyici ve etkili olabilmektedir. Zira İslam coğrafyasının hemen her yerine yayılmış olan Şii nüfus, İran'ın artan siyasi ve askeri gücü ile birleştirilince domino etkisiyle bulunduğu ülkelerde tedirginlik yaratabilmektedir. "Şii Uyanış" olarak adlandırılan bu süreç, İran'ın Hizbullah tarzı vekil unsurları başarı ile kullanmasıyla Körfez ülkelerinde endişe yaratmakta (Çitlioğlu, 2015: 20) ve Şiiğin nasıl tehlikeli bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

İslam devriminden sonra bir din devleti olarak ortaya çıkan İran, Şiiği dış politikasına yön veren bir araç olarak kullanmıştır/kullanmaktadır. Din söylemini kullanarak "rejim ihracı" politikasını amaçlamasının yanı sıra güvenliğine zarar veren unsurları da bertaraf ederek tehdit öğelerini sınırları dışına çıkarabilmeyi büyük oranda başarmıştır. İran'ın güvenliği bugün kendi sınırlarından değil Akdeniz'den başlamaktadır. Zira İran, örneğin Lübnan'daki vekili Hizbullah aracılığıyla Lübnan iç ve dış siyasetinde önemli rol oynayabilmektedir (Tikici, 2018).

İran'ın dış politikasını din/mezhep odaklı oluşturması ya da daha açık bir ifadeyle dini dış politikasında bir araç olarak kullanmasının yansımaları Orta Doğu'daki devletlerin iç işlerine müdahalesinde de görülmektedir. Örneğin, nüfusunun çoğunluğu Şii olan ancak Sünni krallık tarafından yönetilen Bahreyn'de halkın reform talepleri İran tarafından desteklenmektedir. Yine Suudi Arabistan'la din üzerinden büyük bir çatışma yaşamaktadır. Suriye'de Nusayriler tarafından desteklenen Beşar Esad'ı, uyguladığı baskıcı politikalara rağmen Şii dünyasını arkasına alarak korumaktadır. Konumuz açısından önemli olan Yemen'de ise Şii Husileri alttan alta destekleyerek (Karagiannis, 2016) ülkenin istikrara kavuşmasının önünü tıkamaktadır.

İran, Orta Doğu coğrafyasında din retoriğini kullanarak bir yandan ABD hegemonyasını kırmaya çalışırken bir yandan da kendi egemenliğini sağlamlaştırmak istemektedir. Ancak bunu yaparken "devletten devlete" politikası yerine "devletten halka" politikasını uygulamayı tercih etmektedir. Zira İran'ın söylemleri devletler düzeyinde değil içindeki halklar nezdinde karşılık bulmaktadır. Başta ABD ve İsrail olmak üzere seküler otoriter rejimlere karşı olan Orta Doğu'daki Müslüman halk, İran'ın ABD ve İsrail karşıtı söylemlerini memnuniyetle karşılamakta ve İran'ın ulaşmak istediği amaçları kolaylaştırmaktadır (Şahin, 2008: 14).

3.2. İran Güvenlik Politikasının Temel Dinamikleri

İran'ın güvenlik politikası değişik ve bazen rakip faktörlerin birer ürünüdür. İran İslam devriminin ideolojik yansımaları, İran liderlerinin rejime ve ülkeye yönelik tehdit algıları, İran'ın uzun vadeli ulusal çıkarları ve İran rejiminin çeşitli grup ve etnik yapılarla etkileşimi İran'ın güvenlik politikasının oluşum sürecini etkilemektedir. İran, Suudi Arabistan'ın mezhepsel gerginlikleri tetiklediğini ve kendisini bölgesel meselelerden dışladığını iddia ederken Şii gruplara "ezildikleri" gerekçesiyle destek olmaktadır.

Fransız siyaset teorisyeni Jean Bodin yüzyıllar öncesinden bir ülkenin dış politikasının coğrafi konumu ile belirlendiğini yazmıştır. (Bodin, Book I: 4) Kuzeyde Hazar Denizi, Ermenistan, Azerbaycan ve Türkmenistan, doğuda Afganistan ve Pakistan, güneyde Basra ve Umman Körfezleri, batıda Türkiye ve Irak tarafından çevrili olan İran'ın bu bağlamda en büyük endişelerinden birisi güvenlidir. Haritaya bakıldığında etrafında bir dizi dost ve düşman ülke olduğu görülen İran'ın güvenlik ve dış politikalarını Bodin'in de belirttiği üzere coğrafi sınırları belirlemektedir. ABD'nin 2001'de Afganistan ve 2003'te Irak işgali, İran'ın doğu ve batı sınırlarını tehlikeye düşürmüştür. Bu durum, İran'ın güvenlik algısını stratejik adımlarının en önemli unsuru haline getirmiş ve güvenlik politikasını şekillendirmiştir. Ülkesinin politik ve güvenlik boyutları arasında bir denge yaratarak olası bir tehdit karşısında caydırıcılık unsurunu devreye sokabilmesi, İran'ın güvenlik politikasının temelini oluşturmaktadır. (İrani, 2008: 2-5)

İran'ın güvenlik ve dış politikası, geçmişte yaşadığı kuşatılma olgusunun bir "sendroma" dönüşerek ülkesinin egemenlik ve bağımsızlığını "koruma paranoyası" çerçevesinde belirlenmektedir. En büyük arzularından birisi, Müslüman dünyasını Suudi Arabistan ve Mısır gibi Sünni devletlerin eline bırakmadan Lübnan ve Irak gibi Şii unsur taşıyan bölgelerdeki nüfuzunu artırarak Orta Doğu ve İslam coğrafyasının liderliğini üstlenmektir. (İrani, 2008: 2-5)

İran, dış politikasını belirlerken ve güvenlik politikasını uygularken çeşitli yöntem ve mekanizmaları kullanmaktadır. Müttefik hükümetleri ve silahlı grupları desteklemek için silah, eğitim ve askeri danışmanlar sunmak İran'ın güvenlik politikasının temel araçlarından. Lübnan'daki Hizbullah, Irak'taki Şii milisler, Filistin'deki Hamas ve Yemen'deki Husiler İran tarafından desteklenmektedir. Ancak İran'ın ulusal güvenlik stratejisi müttefik olduğu silahlı örgütleri desteklemekten ibaret değildir. Çok sayıda gözlemci İran'ın Afganistan ve Irak'taki siyasi adaylara kendisine müttefik kazandırmak için fon sağladığını bildirmektedir. Ayrıca komşu ülkelerin liderlerine, bunların desteklerini almak amacıyla doğrudan ödemeler yaptığı da bilinmektedir. Örneğin Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai, 2010 yılında İran'dan nakit para aldığını kamuoyuna açıklamıştır. Bunların yanı sıra çeşitli eğitim ve öğretim programları oluşturarak genç Müslümanları İran'da çalışmalarını için teşvik etmektedir. Benzer bir program, azınlıktaki Müslüman nüfusa rağmen Latin Amerika'da da yürütülmektedir. (Katzman, 2018: 6)

Geleneksel diplomatik araçlar da İran'ın güvenlik politikasında önemli rol oynamaktadır. İran'ın, diplomatik ilişkisi olduğu tüm ülkelerde diplomatik temsilcilikleri bulunmaktadır. Bunun yanında birçok uluslararası anlaşmaya taraf olan İran, nükleer silahların yaygınlaştırılmasını önlemek dahil uluslararası toplumun üzerinde mutabık kaldığı anlaşmaları da onaylamıştır. (Katzman, 2018: 6)

İran, konvansiyonel askeri eksikliklerini asimetrik savaş için kapasite geliştirerek telafi etmeye çalışmaktadır. 2016 yılındaki Savunma Dairesi raporunda Hürmüz Boğazı da dahil olmak üzere İran'a yaklaşımı kontrol altında tutabilmek için her türlü güç ve taktik geliştirmenin önü açılmaktadır. Orta Doğu petrolü için önemli bir boğaz olan Hürmüz'ün kontrolü İran'a çok önemli bir stratejik avantaj sağlamaktadır. ABD'nin olası tehditlerine karşı daha ileri donanma mayınları ve "küçük ancak etkili denizaltılar" gibi ölümcül sistemleri de geliştirmektedir (Katzman, 2018: 17).

3.2.1. Güvenlik Unsuru Olarak Şiilik

1979 devrimiyle birlikte iş başına gelen yönetim, dini söylemleri dış politikada bir araç olarak kullanarak hem iç hem de dış güvenliği sağlamaya çalışmıştır. Ancak devrimin sadece yapılan eylemlerle sınırlı kalmasının uzun vadede başarı getiremeyeceği bilincinden hareket ederek devrim ihraç politikası yürütmüştür. Etnik anlamda oldukça heterojen bir yapıya sahip olan İran, "rejim ihracı" politikasıyla güvenliğini kendi sınırlarından uzaklara taşıyarak dış güvenliğini de sağlamaya çalışmıştır (Şahin 2008: 11).

Devrim öncesinde ABD'nin Orta Doğu'daki sağlam bir müttefiki olan İran, Batıcılığı iç politikasında meşruiyet aracı olarak kullanmaktaydı. Ancak devrimden sonra değişen dünya algısıyla meşruiyetin kaynağı din, güvenliğin korunmasının temel gerekliliği ise rejim ihracını gerçekleştirmek olmuştur (Şahin, 2008: 11). Bunun için kendisine bir "lebensraum" yaratan İran, Şiiliği etkili bir araç olarak kullanmıştır.

İran'ın rejim ihracı politikasıyla güvenliğini sağlama noktasında önemli bir gelişme kaydettiği söylenebilir. Zira uluslararası politikada rakipleriyle pazarlıkta kendi içindeki değil, ülke dışındaki unsurları koz olarak kullanmaktadır. Örneğin Lübnan'da Hizbullah aracılığıyla önemli bir hareket alanı yakalayan İran, ülkenin iç ve dış siyasetinde etkili olabilmektedir. Lübnan dışında da Yemen'de Husiler, Irak'ta Şii milisler aracılığıyla vekalet savaşları yürütmekte ve hem bu devletler hem de Orta Doğu coğrafyasının geneli açısından çok ciddi güvenlik endişeleri yaratmaktadır. Dolayısıyla İran için güvenlik bir anlamda sınırları dışında meydana gelen olaylar üzerinde tartışılan bir konu olmuştur/olmaktadır (Şahin, 2008: 11).

Devrimden sonra bütün Müslüman halkların koruyucusu olma söylemiyle yola çıkan İran, zaman içerisinde dini çoğu zaman bir araç olarak kullandığını/kullanacağını kanıtlamıştır. İçerisinde Şii unsur barındıran çeşitli ülkelerde kendi ulusal çıkarını ilgilendiren bir mesele varsa mutlaka müdahil olduğu ve Şii unsurunu kullanarak etkili olmaya çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla İran'ın aslında mezhepçi politikalar izlemesindeki amaç, dini anlamda ezilen halkların yanında olmak değil, ulusal çıkarlarını korumak için bir meşruiyet aracı bulmaktır. Zira Orta Doğu'da rejim ihracı politikasını savunurken Orta Asya ve Kafkasya'da dini bir kenara bırakarak stratejik hesaplar üzerinden politikalar yürütmesi bu savın ispatı niteliğindedir.

3.3. İran-Yemen İlişkileri ve Husilerle Yakınlaşma

"Ülkemizin işlerine karışmaya çalışan dini otoriteler var. Bu yetkililer, Yemen'in ve özellikle Sa'da'nın güvenlik ve istikrarını bozmayı hedef alan terör ve imha eylemlerine mali ve politik destek vermektedir." (Reuters, 2009) Yemen hükümet sözcüsü Hasan Ahmad al-Levzi tarafından söylenen bu sözler üstü kapalı da olsa iç savaşın ve çatışmaların arkasında İran'ın olduğunu işaret etmektedir. Açıklamada ayrıca bir ülke büyükelçisinin dışişlerine çağırılarak Yemen'in iç işlerine karışılmaması gerektiği hususunda uyarıldığı belirtilmiştir. Zira Yemen'de çatışmaların şiddetlendiği 2009 yılının Ağustos ayında İran basınında çıkan haberlere binaen, Yemen'deki İran büyükelçisi çağırılarak ülkesinin çatışmaları tetikleyici haberlere devam etmesi durumunda iki ülke ilişkilerinin telafi edilemeyecek şekilde sarsılacağı uyarısında bulunulmuştur (Ayhan, 2009: 48).

Genel düşünceleri itibarıyla Sünniliğe daha yakın olan ancak imameti Hz. Muhammed'den sonra Hz. Ali'nin soyundan gelenlere özgüleyen yapısı nedeniyle Şiiliğin bir kolu sayılan Zeydilik, İran ile Yemen'i mezhepsel olarak yakınlaştırmaktadır. Aslında Zeydiyye'yi bir yakınlaşma unsuru olarak bütün bir şekilde ele almak yanıltıcı olacaktır. Daha önce de bahsedildiği üzere Şiilik ile Zeydilik arasındaki ayrılma noktaları ortak noktalarından daha fazladır. Ancak Zeydiliğin Carudiyeye kolunun Şiiliğe çok daha yakın düşüncelere sahip olması iki ülke arasında bir bağ oluşturmuştur. Zira Carudiyeye koluna mensup olan Husiler Yemen'de çatışmaların fitilini ateşleyen gruptur. Husiler ile İran'ın ideolojik ve teolojik anlamda birbirlerine yakın oldukları su götürmez bir gerçektir. Ancak buradaki asıl konu silahlı bir örgüt olan ve ülkesinde iç çatışmalara sebebiyet veren Husileri, İran'ın siyasi ve askeri anlamda ne derece desteklediğidir.

Zeydiliğin marjinalleşmesi ve Suudi etkisindeki Vahabizmin yaygınlaşmasından rahatsız olan Yemen'in önde gelen dini âlimlerinden Hüseyin Bedrettin El Husi, İslam devriminden etkilenerek 1986'da İran'a gitmiştir. Ziyaretinde herhangi bir İranlı liderle görüşüp görüşmediği veya mali destek alıp almadığı tam olarak netlik kazanmasa da ülkesine geri döndüğünde İran'ın etkisinde kaldığı

açıka görülmektedir. İran'ın ABD ve İsrail karşıtlığı Husi'yi de etkilemiş ve daha sonraki politikalarına temel teşkil etmiştir. 1990'larda Zeydileri organize ederek parlamentoya girmeyi başarmış, 2004'te ise organize ettiği grup silahlı örgüte dönüşerek Yemen iç ve dış politikasında önemli bir yer bulmuştur (Milani, 2015).

Husiler, Yemen nüfusunun yaklaşık yüzde 2'sine tekabül etmekte ve Suudi Arabistan sınırına yakın dağlık bölgelerde yaşamaktadırlar. Önceleri temel ilgi alanları dini eğitim olan ve politik faaliyetleri ile çok fazla öne çıkmayan Husiler, ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ile mobilize olan diğer Şii gruplar gibi politik anlamda öne çıkmaya başlamışlardır. 2004-2010 yılları arasında zaman zaman Suudi Arabistan'ın da müdahil olduğu olaylarda Yemen güçleriyle çatışan ve İsrail ve ABD karşıtlığını söylemlerinde kullanan Husilerin, bu dönem aralığındaki etkilerinin çok geniş kapsamlı olduğu söylenemez. Daha çok kendilerine yapılan ayrımcılığın sona erdirilmesi, Zeydi okullarının açılmasına izin verilmesi, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve Sa'da bölgesinde daha geniş özerklik gibi taleplerle ön plana çıkmışlardır. Ancak Husiler asıl etkilerini Salih iktidarının devrilmesi ile göstermişlerdir (Kurt, 2015: 15).

İran; Suudi Arabistan ve Yemen tarafından dile getirilen Husileri desteklediği yönündeki iddiaları her seferinde yalanlayarak ülkedeki istikrardan yana olduğu açıklamalarını yapmıştır. Ancak pratikteki mesele İran'ın söylediğinden çok daha farklıdır. İran, Husileri 1990'ların ortalarından 2004'e kadar fikri ve mali anlamda desteklemiştir. Zeydiyye kitapçıları o dönem yükselişte olan Caferilikle ilgili kitap ve yayınlara oldukça fazla ilgi gösterirken, açmış olduğu yaz kampları ve eğitim merkezleriyle gençleri Humeyni'nin düşünceleri yönünde etkilemeye çalışan İran da Husileri ideolojik anlamda yanına çekmeyi başarmıştır (Alim, 2015).

İran'ın Husilere 2004'ten sonraki desteği, Husilerin Yemen devletine karşı silahlı çatışmalara girişmesine paralel olarak askeri alana kaymıştır. Yemen hükümetinin Husilere karşı yapmış olduğu bir operasyonda, İran yapımı silahlar bulması bu desteğin en büyük kanıtı olmuştur. Ayrıca karaborsadan silah almaları için mali destek de sağlayan İran, Devrim Muhafızları aracılığıyla da Husilere askeri eğitim desteği vermiştir. Bu desteklerin yanı sıra medya ve yayın organlarıyla da Husileri dünya kamuoyuna "ezilen ve soykırıma uğrayan Şiiler" olarak yansıtan İran, bu süreçte Husilerin lehine etkili bir propaganda yürütmüştür (Alim, 2015).

İran'ın Husilere vermiş olduğu destek kadar Husilerin de İran'a yaklaşması ve rol model olarak İran'ı benimsemeleri önemlidir. Husi hareketinin lideri Hüseyin Husi, Yemen'deki çatışmaların asıl nedeninin Zeydiler ve Vahhabiler arasındaki husumetten kaynaklandığını dile getirmiş ve Vahhabileri "terörist" olarak nitelendirmiştir. Yemen hükümetini ise "terörist gruplarla" savaşmalarına engel olduğu ve ayrıca ABD'nin ülkeye girmesine izin verdiği gerekçeleriyle ağır bir şekilde eleştirmiştir. Hüseyin Husi, Hizbullah'ın lideri Hasan Nasrallah'a da hayranlık beslemiştir. Bir konuşmasında dinleyicilere "İsrail'i televizyondaki etkili sözleriyle sarsan Hasan Nasrallah'ı tanıyor musunuz?" diyerek ideolojik olarak yakınlık duyduğunu göstermiştir. Ayrıca Humeyni'den ABD ve İsrail'e yönelik sert tutumundan dolayı övgüyle bahsetmiştir. Yemenlileri İran'ın Hac döneminde Mekke'de düzenlediği yıllık gösterilerden birine katılmadığı için eleştiren sözlerinde "İmam Humeyni Hac'ı Kur'an'daki şekliyle yorumlamıştır. Bu nedenle İranlıları, ABD'ye, İsrail'e ve putperestlere karşı bağırma/karşı çıkmaya yönlendirmiştir" diyerek sadece Yemenlileri değil tüm Arapları Humeyni'yi siyasi liderlik örneği olarak seçmedikleri için eleştirmiştir (Khalaji, 2018).

Husiler ile İran'ı genel olarak yakınlaştıran sebeplere bakıldığında ise her iki tarafın da aslında farklı çıkarlarla bir araya geldiği görülmektedir. Aslında ne İran'ın bahsettiği gibi "ezilen ve soykırıma uğrayan Şiilere yardım" gibi bir derdi ne de Husilerin çatışmalardaki yegane amacının ayrımcılığa uğrayan Zeydilerin haklarını korumak olduğu söylenemez. Yukarıda da değinildiği üzere İran'ın Orta Doğu'daki çıkarlarının önemli bir ayağını bölgesel liderlik, diğer ayağını ise petrol ve doğal gaz

sevkiyatının en güvenilir şekilde pazarlara ulaştırılması ve bu yolların denetiminin sağlanması oluşturmaktadır. İran'a göre, Bab'ül Mendep Boğazı'nın sınırını oluşturan Yemen, enerji güvenliğini denetlemek için kontrol altında tutulması gereken bir ülkedir. Bu denetim ise elbette ülkede kendisinin desteklediği grupların iktidara gelebilmeleri ile mümkün olacaktır. Ayrıca İran daha önce de değinildiği gibi tarihsel olarak yaşadığı kuşatılma kaygısını bugün de hissetmektedir. Bölgedeki rakibi Suudi Arabistan ve destekçisi ABD ve İsrail, İran'ın güvenlik kaygılarını derinleştirmektedir. Bu nedenle İran, güvenliğini kendi sınırlarından daha uzak yerlerde başlatarak ve buralarda başarı yakalayarak hem tarihsel kaygısını azaltmakta hem de hedeflediği amaçları gerçekleştirme yolunda önemli adımlar atmaktadır. Dolayısıyla ideolojik ve teolojik olarak yanına çekmeyi başardığı Husiler, İran'ın Yemen'deki amacı için önemli bir araçtır. Bu nedenle de her türlü maddi ve manevi desteği sağlamaktadır.

3.4. İran-Suudi Arabistan Rekabetinin Yemen'e Yansımaları

Yemen'de yaşanan iç karışıklıkların tarihsel, sosyolojik, mezhepsel ve ekonomik birçok arka planı bulunsa da Suudi Arabistan-İran rekabetinin yakın dönem Yemen tarihindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Orta Doğu'da iki ayrı mezhebin başat aktörleri olarak İran ve Suudi Arabistan'ın Körfez'deki hakimiyet mücadelesi Yemen'deki çatışmaların sona ermesini engellemektedir.

İran yönetimi, Yemen'i İran'ın güvenlik çıkarları için önemli bir merkez olarak tanımlamasa da Yemen'deki istikrarsızlığı Suudi Arabistan ve ABD'ye karşı kullanılabilecek bir fırsat olarak değerlendirmektedir (Katzman, 2018: 39). Nitekim Ali Abdullah Salih yönetimindeki Yemen ile İran'ın ilişkileri çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Salih, aralarındaki sınır uyumsuzluklarına rağmen Suudi Arabistan'ı önemli bir müttefik olarak görmekte ve Husileri ülkenin güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılamaktaydı. Dolayısıyla İran bu dönemde resmi kanallar yoluyla kuramadığı ilişkiyi, ülkedeki Şii unsur olan Husiler üzerinde nüfuz alanı oluşturarak kurmaya çalışmıştır. Ancak Arap Baharı gelişmeleri neticesinde Salih yönetiminin devrilmesiyle İran ile Yemen arasındaki ilişkiler gün yüzüne çıkmış ve İran, Yemen siyasetinde aktif bir aktör olarak yer almıştır (İnat ve Kurt, 2016: 20-21).

Salih yönetiminin devrilmesinin ardından gittikçe güçlenen Husiler, ilerleyişlerini sürdürerek 6 Şubat 2015'te meclisi feshetmiş ve yönetime el koymuşlardır. Cumhurbaşkanı Hadi, ülkeyi terk etmeden önce Suudi Arabistan'a yardım çağrısında bulunmuş (Salisbury, 2017: 9) ve bunun sonucunda Suudi Arabistan öncülüğündeki güçler "*Kararlılık Fırtınası*" operasyonunu düzenlemişlerdir. Ancak bu operasyon ülkedeki istikrarı sağlayamadığı gibi halihazırdaki karışıklığa yeni sorunlar eklemiştir. İran, Husileri Hamaney'in Danışmanı Ali Ekber Velayeti'nin, "*Hizbullah'ın Lübnan'daki düşmanları yenmesi gibi Ensarullah da Yemen'deki teröristlerle mücadelesine devam etmeli. İran İslam Cumhuriyeti Ensarullah'ın Yemen'deki mücadelesini desteklemekte ve 'İslami Uyanış'ın bir parçası olarak görmektedir. Ensarullah ve Şii Zeydiler savaşı kazanacak ve zafer yakındır*" (Mansharof ve Kharrazi, 2015) sözleriyle desteklerken, Suudi Arabistan'ın operasyonunu sert şekilde eleştirmiş ve meşruiyet sorununu gündeme getirmiştir (Sinkaya, 2015b: 17-18).

Suudi Arabistan, 2003 yılından beri Orta Doğu'da yükselişe geçen İran gücünden jeopolitik olarak rahatsızlık duymaktadır. Sınırın diğer yakasında Hizbullah benzeri bir yapılanmanın oluşmasını tehdit olarak algılayan Suudiler (Ayhan, 2009: 49), çevrelenmişlik hissiyatını derinden yaşamaktadır. En büyük Sünni müttefiki olan Irak, 2003 yılında Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle güç kaybına uğramış ve bugün Şiiler tarafından kontrol edilmektedir. Bahreyn'deki Şii çoğunluk Suudi hükümetine meydan okurken, Lübnan'da Hizbullah önemli bir güç haline gelmiş ve son olarak Suudilerin tüm arzusuna rağmen Suriye'deki Beşar Esad yönetimi devrilmemektedir. Konumuz açısından önemli olan Yemen'de ise Husiler etkili bir güç haline gelerek Suudi Arabistan'ın ülkedeki etkisini en alt seviyeye indirmişlerdir. Orta Doğu'da meydana gelen bu köklü değişikliklerin altında İran'ın parmağı olduğunu

düşünen Suudi Arabistan, kendi içindeki Şii nüfusun da bu olaylardan etkilenerek ülke içinde tehdit haline gelmesinden endişelenmektedir (Milani, 2015). Suudi Arabistan, İran'ı, Husilere balistik füzeler temin etmekle suçlamıştır. İran ise Husilere füze desteği sağladığına yönelik iddiaları reddederek Yemen hükümetinin elinde bulundurduğu silahların 2011'deki iç savaş öncesine ait olduğu açıklamasını yapmıştır. Ancak ABD'nin BM Büyükelçisi Nikki Haley Suudi Arabistan'ın iddialarını destekler bir şekilde 14 Aralık 2017'de BM Güvenlik Konseyi'nde yaptığı bir açıklamada, Husiler tarafından Riyad'a atılan füzelerin İran tarafından temin edildiğini doğrulamıştır (Katzman, 2018: 40).

İran ile Suudi Arabistan arasındaki rekabetin en büyük nedenlerinden birisi de Bab'ül Mendep Boğazı üzerindeki hakimiyet mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Dünya petrol ticaretinde önemli geçiş noktalarından biri olan Boğaz'ı önemli kılan bir diğer husus ise Aden Körfezi çıkışlı petrolün Batılı ülkelere geçişini kolaylaştırmasıdır (Dünya Bülteni, 2013). Dolayısıyla büyük bir ticari hacim değerine sahip olan Boğaz'da, Orta Doğu'da liderlik yarışında olan her iki devletin de hakimiyet mücadelesi vermesi hem aralarındaki rekabeti canlı tutmakta hem de Yemen'in istikrara kavuşmasının önünde önemli bir engel olarak kalmaktadır (Kocatepe, 2017: 83).

4. TESPİTLER/ÖNERİLER

Yemen'deki iç savaş, tarafların almış oldukları dış desteklerle çok daha karmaşık bir hale gelmiştir. Suudi Arabistan'ın Husi güçlerinin etkisini kırmak ve Yemen'deki iç savaşını bitirmek amacıyla düzenlemiş olduğu Kararlılık Fırtınası Operasyonu BM tarafından hazırlanan birçok raporda da görüleceği üzere başarı sağlamak bir yana, Yemen'in siyasi parçalanma sürecini hızlandırdığı gibi ülkeyi kıtlığın eşiğine getiren insani krizi de derinleştirmiştir (Lynch, 2017). Husi güçleri ile Yemen hükümeti arasındaki ateşkese rağmen çatışmaların hala devam ettiği görülmektedir. Husiler tarafından Suudi Arabistan'ın milli petrol şirketi olan Aramco'ya yapılan füze saldırısı ve Abha Havalimanı'na yapılan saldırı ve bunun karşılığında Suudilerin öncülüğündeki koalisyon güçlerinin Yemen'de düzenlemiş oldukları hava ve kara saldırıları savaşın günümüz itibarıyla trajik boyutunu gözler önüne sermektedir.

Yemen'de bir yandan Husilerle Körfez ülkeleri arasındaki çatışmalar sürerken diğer yandan Husi karşıtı blok içerisinde yer alan Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasındaki güç mücadelesi de artarak devam etmektedir. Mayıs 2017'de bölgenin güneyinde BAE'ye yakınlığıyla bilinen Aden Valisi Ez-Zubeydi liderliğinde "Siyasi Geçiş Konseyi" (Güney Geçiş Konseyi, GGK) kurulmuş ve konsey daha sonra özerklik talebi de dahil olmak üzere ayrılıkçı hareketlerde bulunmuştur (Tamer, 2017). Koalisyon içerisindeki bu çatlak, 5 Kasım 2019'da Suudi Arabistan ve BAE destekli GGK arasında imzalanan ve "hükümetin Aden'e dönmesi, siyasi bir hükümet kurulması, tüm askeri teşkilatların savunma ve içişleri bakanlıklarına bağlanması, tarafların ellerinde bulunan esirlerin karşılıklı değişimi" hükümlerini içeren Riyad Anlaşması ile giderilmeye çalışılmış ve BAE yeniden Husi karşıtı mücadelenin içerisine alınmıştır. Ancak yapılan anlaşmaya rağmen söz konusu hükümler yerine getirilmediği gibi GGK, gerek Aden'de gerekse Şebve, Ebyen ve Sokotra'da Hadi hükümetini tanımamakta ısrar etmiş (Ereli, 2020) ve Nisan 2020'de Aden ve çevre güney illerinde özerklik ilanında bulunmuştur. Özerklik ilanı Husi karşıtı blok içerisinde var olan krizi daha da derinleştiren GGK Temmuz 2020'de Riyad Anlaşması'nın uygulanabilmesi adına özerklikten vazgeçtiğini duyurmuştur (Anadolu Ajansı, 2020). Ancak gelinen noktada Yemen'deki taraflar arasındaki güç mücadelesi sona ermediği gibi, Suudi Arabistan-BAE çatışması da İran'ın bölgedeki etkinliğini artırmasına yardımcı olacaktır.

İran, Orta Doğu'daki çıkarlarının Yemen ayağını Husileri el altından destekleyerek sağlamayı amaçlarken, Suudi Arabistan Hadi yönetiminin yanında yer alarak İran'ın Yemen'deki etkinliğini kırmak istemektedir. Ancak her iki tarafın da bariz bir üstünlük sağladığı söylenememektedir. Husiler ile devrik lider Salih yanlısı güçler başkent Sana ile sahil kesimlerinde kontrolü sağlamış durumdadır.

Yemen hükümetinin kontrol ettiği yerler daha fazla görünse de Husiler elde ettiği bölgeler itibarıyla stratejik olarak daha avantajlı bir konumdadır.

Yemen'in geleceği ile ilgili tartışmalarda öne çıkan en büyük senaryo ülkenin ikiye veya üçe bölüneceği şeklindedir. Suriye ve Irak'takine benzer bir süreç yaşayan Yemen'in mevcut koşullarda üniter bir yapı olarak varlığını sürdürmesi mümkün görünmemektedir.

Husi güçlerinin Yemen'de tek başına kontrolü sağlaması ihtimalinde İran'ın Orta Doğu'daki yükselen gücü devam edecek ve Körfez bölgesindeki kontrolü artacaktır. Tabii bu ihtimalde Suudi Arabistan'ın bölgedeki etkisi azalacak ve "Şii Hilali" bağlamında çevrelenmişlik hissiyatı artacaktır. Bu durum aynı zamanda İran ile Suudi Arabistan'ın bölgede adeta bir yarış haline getirdikleri vekalet savaşlarını daha fazla şiddetlendirecektir.

İran'ın Husiler aracılığıyla Yemen'de bir zafer kazanmasının bölgedeki diğer ülkeler açısından da sonuçları olacaktır. Husilerin güç kazanması Yemen nüfusunun yaklaşık yüzde 35-40'ını oluşturan Zeydileri de bir araya getirecektir. Ancak Sünniliğe en yakın Şii mezhep olan Zeydilerle (Tınas, 2020:120) Sünnilerin dahi arasında savaşın patlak verdiği bu konjonktürde, Irak ve Suriye gibi mezhepsel olarak keskin ayrımların yaşandığı ülkelerde birlik ve beraberliğin sağlanması daha da zorlaşacaktır (Tomar, 2015). Ayrıca İran'ın Yemen'de yaklaşık yüzde 2'lik bir nüfus üzerinden galibiyet elde etmesi Şii nüfus barındıran diğer ülkeleri de tedirgin edecektir.

Yemen'de bütün gruplar bir araya gelmeden ve diyalog sürecinde tüm kesimlerin istekleri masaya yatırılmadan bir çözümün sağlanması mümkün görünmemektedir. Fakat esas olarak İran ve Suudi Arabistan gibi büyük güçlerin "maşa" olarak kullandıkları araçlarla bölgeyi istikrarsızlığa ve savaşa sürüklemekten kaçınmaları gerekmektedir. Ancak İran'ın uzun vadeli hesapları, bölgedeki çıkarları ve güvenlik kaygıları düşünüldüğünde kısa vadede vekalet savaşlarından vazgeçmesini beklemek zor görünmektedir.

SONUÇ

Orta Doğu gibi karışık bir coğrafyada her anlamda etkili ve adından çokça söz ettiren bir aktör olan İran, taşıdığı güvenlik kaygıları nedeniyle bölgenin kaderini değiştirebilecek stratejik adımlar atmaktadır. Tarihsel olarak yaşamış olduğu kuşatılma korkusu, güvenliğini kendi sınırları dışından başlatmasını neredeyse bir gereklilik haline getirmiştir. Bunu ise ideolojik veya mezhepsel açıdan desteklediği grupları yanına çekerek ve bu grupları siyaseten etkili kılmak adına gereken her türlü desteği sağlayarak başarmak istemektedir. Yani kısacası "Proxy War" İran'ın dış ve güvenlik politikalarında en çok başvurduğu yöntemlerden biri olagelmıştır.

Nüfusunun yüzde 99'u Müslüman olan Yemen, bu homojenliğine rağmen mezhebi farklılıklardan dolayı çatışmalara sürüklenmektedir. Nüfusun yaklaşık yüzde 2'lik bir oranına tekabül eden Husiler, ülkedeki karışıklıkta önemli rol oynamaktadırlar. 1990'larda parlamentoya girmeyi başaran ancak çok etkili olamayan Husiler, 2004 yılında silahlı direnişe başlamış, asıl etkilerini ise Salih yönetimini devirmeleriyle göstermişlerdir. 2015 yılında Yemen hükümetiyle diyalog sürecini başlatarak ateşkes ilan etseler de çatışmalar halen devam etmektedir.

Husilerin silahlı bir örgüt olarak ortaya çıkmasında ve Yemen'de hükümet devirecek güce ulaşmasında İran'ın rolü fazlasıyla tartışılmaktadır. İran her fırsatta Husilere askeri ve mali destek verdiği iddialarını yalanlasa da gerçekte İran'ın hem fikirsel hem de askeri ve mali destek verdiği kanıtlanmıştır. Husilerin kurucu lideri Hüseyin Husi'nin İran'ın Kum kentine giderek eğitimler aldığı bilinmektedir. Fikirsel desteğin yanında İran'ın gerek silah ve para yardımıyla bulunduğu gerekse Devrim Muhafızları aracılığıyla askeri eğitimler verdiği de genel kabul görmektedir. ABD eski Başkanı Donald Trump'ın Husileri terör örgütü ilan edeceğini açıklaması (Şubat 2021'de terör

listesinden çıkarılmıştır.) ve İran'ın cevaben bu durumu kınaması ise İran'ın Husilere olan açık desteğinin günümüzdeki bir başka kanıtı niteliğindedir.

İran ile Husilerin salt mezhepsel yakınlık nedeniyle bir araya geldiklerini düşünmek analiz açısından sığ kalacaktır. Zira İran bölgesel hırslarını Yemen'de Husiler aracılığıyla elde etmek istemektedir. Bab'ül Mendep Boğazı'nın hakimiyetiyle enerji güzergahlarının güvenliğini sağlamanın yanı sıra Şiiliği kullanarak bölgedeki en büyük rakiplerinden biri olan Suudi Arabistan'ın etkisini de azaltmış olacaktır. Husiler ise İran'ın bölgedeki gücünün avantajını kullanarak Yemen'deki siyasi hedeflerine ulaşmak istemektedir.

İran'ın Yemen'deki politikaları değerlendirilmek istendiğinde Suudi Arabistan'ın rolüne ayrı bir parantez açılması gerekmektedir. Zira İran'ın ve Şiiliğin bölgede yükselmesinden tedirgin olan Suudiler; Lübnan, Irak ve Suriye'de kaybettiği hâkimiyeti Yemen'de de tekrarlamak istememiş, bu nedenle de Kararlılık Fırtınası adlı operasyonla Yemen'deki İran destekli Husileri ortadan kaldırmak istemiştir. Ancak operasyonun başarısızlığı Yemen'deki çatışmaların hala devam etmesiyle kanıtlanmıştır. İran; Suudi Arabistan ve destekçisi ABD'nin Orta Doğu'da etkili olmalarını arzu etmemektedir. ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleriyle sınır güvenliği tehlikeye giren İran, bölgedeki dengeleri Şiilik üzerinden kendi lehine çevirmek ve sahip olduğu enerji kaynaklarından en iyi şekilde istifade etmek istemektedir. Yemen ise İran'ın bu isteklerinde ihmal edilmemesi gereken bir ülke olarak bugün Husiler üzerinden kontrol edilmeye çalışılmaktadır.

Etik Beyan

“İran'ın Güvenlik Politikasında Yemen'in Rolü: Tarihsel ve Mezhepsel Bir Değerlendirme” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayımlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Araştırma makalesinin taslağının oluşturulmasından son haline gelene kadar yazarların tamamı bilgi ve donanımlarıyla tüm süreçlere katkı yapmış ve son halini değerlendirerek onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Bu çalışma bireysel ve kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına neden olmamıştır

KAYNAKÇA

- Açıklık, S., Coskun, G. ve Laçiner, S. (2010). *Yemen Dosyası Fakirlik ve Terör Kıskaçında Bir Ülke*. Ankara: Usak Yayınları.
- Ardemagni, E. (2017). From Insurgents To Hybrid Security Actors? Deconstructing Yemen's Huthi Movement. ISPI Analysis, (315). https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analisi315_ardemagni_04.05.2017.pdf (11.10.2021).
- Arı, T. (2012). Yemen'de Arap Baharından Husi Darbesine: Bir Demokrasi Denemesinden Başarısız Devlete Mi? *SDE Bakış*, (8), 1-10.
- Aydıntepe, M. ve Artokça, İ. (2013). Yemen. Stratejik Rapor (55). https://tasam.org/Files/PDF/Raporlar/yemen_raporu.pdf_b7e9f548-3946-4f3d-ac14-b8448ef6b8eb.pdf (04.10.2021)
- Ayhan, V. (2009). Yemen'de İç Savaş: Aktörler, Amaçlar ve Bölgesel Etkiler Bağlamında Bir Analiz. *Ortadoğu Analiz*, 1(10), 41-50.

Yılmaz Şahin, T., & Kocatepe, D. (2022). İran'ın Güvenlik Politikasında Yemen'in Rolü: Tarihsel ve Mezhepsel Bir Değerlendirme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(42), 45-61.

Beyin, A. (2006). The Bab al Mandab vs the Nile-Levant: An Appraisal of the Two Dispersal Routes for Early Modern Humans Out of Africa. *African Archaeological Review*, 23(1), 5-30.

Büyükkara, M. A. (2011). Sosyal, Siyasi ve Dini Yönleriyle Yemen Husi Hareketi. *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 16 (30), 115-152.

Bodin, J. Six Books of the Commonwealth, Abridged and Translated by M. J. Tooley, Basil Blackwell, Oxford: <http://www.constitution.org/bodin/bodin.txt> (09.12.2020).

Çitlioğlu, E. (2015). *İran'ı Anlamak*. Ankara: Başkent Üniversitesi.

Doster, B. (2012). Bir Bölgesel Güç Olarak İran'ın Ortadoğu Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 4 (44), 44-51.

El Alim, E. (2015). "Husi-İran Çatışması: Mezhep Kılıflı Çıkar İttifakı". Al Jazeera, 17 Nisan.

Gökçalp, Y. (2015). Yemen Tarihinde Dini, Siyasi Bir Aktör Olarak Zeydilik. *Ortadoğu Analiz*, 7 (68), 291-304.

Gün, M. S. (2012). Yemen'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, (22), 0-21.

Hill, G. ve Nonneman, G. (2011). Yemen, Saudi Arabia and the Gulf States: Elite Politics, Street Protests and Regional Diplomacy. *Middle East and North Africa Programme, Chatham House*, (1).

Hıra, İ. H. ve Yakut, Ö. (2015). Yemen Raporu. Genç İDSB, Ülke Masaları. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (07.02.2021)

Husiler Gerçeği, <http://sahniseman.org/husiler-gercegi/> (15.11 2018)

Hürmüz Boğazı Petrol Taşımacılığında Liderliğini Korudu, Hürriyet, (02.08.2017).

Irani, G. E. (2008). Iran's Regional Security Policy: Opportunities and Challenges. Real Instituto Elcan. *Documento de Trabajo Working Paper*, (58).

İnat, K. ve Kurt, V. (2016). İran- Suudi Arabistan Rekabetinin Bölgesel Yansımaları. *SETA Analiz*, (148).

Karagiannis, E. (2016). İran'ın Bölgesel Güç Olarak Yükselişi: Şiiilerin Güçlendirilmesi ve Buna Bağlı Kısıtlamalar. *NATO Dergisi*.

Katzman, K. (20.03.2018). Iran's Foreign and Defense Policies. *Congressional Research Service*.

Khalaji, M. (02.02.2015). Yemen's Zaidis: A Window for Iranian Influence. The Washington Institute.: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/yemens-zaidis-a-window-for-iranian-influence> (05.04. 2020)

Kocatepe, D. (2017). İran- Suudi Arabistan Rekabeti: Mezhep Görünümlü Çıkar Çatışması. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi, (İran Özel Sayısı)*, 1 (2), 67-101.

Kurt, V. (2015). Devrimden Askeri Müdahaleye Yemen. *SETA Analiz*, (144).

Mansharof, Y. ve Kharrazi, E. (2015). Iran's Support For The Houthi Rebellion In Yemen: 'Without Iran There Would Be No War In Syria And Ansar Allah Would Have Never Emerged, MEMRI. <https://www.memri.org/reports/irans-support-houthi-rebellion-yemen-without-iran-there-would-be-no-war-syria-and-ansar>(18.12.2021).

Lynch, C. (2017). "Confidential U.N. Report Suggests Saudi-Led Coalition Failing in Yemen." *Foreign Policy*, 18 August.

- Yılmaz Şahin, T., & Kocatepe, D. (2022). İran'ın Güvenlik Politikasında Yemen'in Rolü: Tarihsel ve Mezhepsel Bir Değerlendirme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24(42), 45-61.
- Milani, M. (19.04. 2015). Iran's Game in Yemen Why Tehran Isn't to Blame for the Civil War. *Foreign Affairs*.
- Nia, M., M. (2010). Understanding Iran's Foreign Policy: An Application of Holistic Constructivism, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 9 (1), 148-180.
- Okçuoğlu, İ. (2015). Yemen Savaşı-Arap Yarımadasında Bölgesel Rekabet ve Jeopolitik Oyunlar. <http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com.tr/2015/04/yemen-savasi-arap-yarimadasinda.html>(15.08.2019)
- “Osmanlı'nın Yemen'e Verdiği Önem”, Milli Gazete, 12.03.2010.
- Salisbury, P. (2017). Yemen: National Chaos, Local Order. *Chatham House, The Royal Institute of International Affairs*. <https://www.chathamhouse.org/2017/12/yemen-national-chaos-local-order> (09.07.2021).
- Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2014). İran'ın Dış Politika Vizyonu ve Jeopolitik Hedefleri. *BİLGESAM*.
- Semin, A. (2015). Yemen Krizi, Husiler ve İran-Körfez Güç Mücadelesi, *BİLGESAM Analiz*, (1201).
- Shay, S. (2016). The Bab El Mandab Strait and the Houthi Threat. Institute for Policy and Strategy. *Lauder School of Government, Diplomacy and Strategy*.
- Sinkaya, B. (2015). Suudi Arabistan'ın Yemen'e Müdahalesi Karşısında İran'ın Tutumu. *Ortadoğu Analiz*, 7 (68), 16-19.
- Sinkaya, B. (2015). İran-Yemen İlişkileri ve Ensarullah Hareketi. *Ortadoğu Analiz*, 7 (67), 60-62.
- Staff, R. (2009). “Yemen Points to Iranian Backing For Rebels”. Reuters, 18 Ağustos.
- Stratejik İstihbarat (2015). “Arap Dosyası: Yemen Sorunu”. <https://stratejikistihbarat.files.wordpress.com/2015/09/yemen-sorunu.pdf> (09.09.2021).
- Şahin, M. (2008). İran Dış Politikasının Dini Retoriği. *Akademik Ortadoğu*, 2 (2), 7-17.
- Terrill, W. A. (2011). The Conflicts in Yemen and U.S. National Security. *Strategic Studies Institute*.
- Tımas, M. (2020). Yemen İç Savaşı'nda Husiler: Vekâlet İlişkisinin Karmaşık Yapısı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (1), 117-136.
- Tikici, U. (2011). Devrimden Günümüze İran Dış Politikası. TUIÇ Akademi. <http://www.tuicakademi.org/devrimden-gunumuze-iran-dis-politikasi/> (12.10.2020)
- Tomar, C. (2015). “Zeydilik, Husiler ve El Kaide: Yemen'de Neler Oluyor?”, Al Jazeera, 24 Ocak.
- Yaşaroğlu, H. (2013). Zeydiyye'nin İmamet Görüşü ve Diğer Bazı Mezheplerle İlişkileri. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 113-132.